

DEEL 1

GELOOF

Eenmaal uitgesproken en gehoord,
valt er niets meer terug te nemen, nooit meer,
geen wens, geen vloek, geen gebed.

Het begin

De dag waarop Karl stierf was een mooie dag.

Witte rook steeg op uit het bakstenen slot achter de heuvel en gleed als een bruidssluier langs de wolkeloze hemel. Daaronder het groen van velden en bossen. Sappig. Weelderig. Weids. In de verte eerst de hellingen van de Calvarieberg, daarachter de immer walmende schoorsteen van de staalfabriek, en verder die stilte. Alleen het zingen van de vogels, het zoemen van insecten, knetterende stroomdraden, het ruisen van de bomen, de wind. Een vredig oord – één vluchtig moment.

Want ineens rijst een wegwijzer op uit het aardrijk, één richting aanwijzend: Jettenbrunn. Al schijnt de zon, is de hemel helder en is het warm, vanaf dat moment zal er een schaduw over elk kiezelsteentje schuiven, over elk grassprietje, een wolk vol duistere en onheilszwangere herinneringen. Want te midden van deze vredigheid werd ooit een kind geboren: Karl Heidemann.

En dit is zijn verhaal.

Het was de zesde december van het jaar 1982. Een kreet doorkliefde de stilte van het kleine dorpje. Schril, langgerekt, als om er zeker van te zijn dat hij zou worden gehoord. Onstuitbaar drong hij door tot in de behaaglijk warme woonkamers om vreugde te brengen, nietsvermoedende vreugde. Nieuw leven betekende nieuwe hoop. Te veel jongeren vertrokken, te veel ouderen stierven, te veel huizen stonden al leeg.

Op deze tweede adventszondag verlieten de Jettenbrunnners hun huizen niet om op de vlucht te slaan, maar om hun dankbaarheid te betonen. Alsof het de Heiland betrof, trokken men naar de plaats waar hij was verschenen. Daar, in het huis

van de Heidemanns lag Karl, nog bedekt met bloed en huid-smeer op het nog natte laken bij zijn dolgelukkige moeder te brullen of zijn jonge leven ervan afhing.

Vanwege de snijdende kou kwam iedereen vanuit alle windhoeken in warme kleren aangesneld, met mandenvol brood, met wijn, kleine geschenken, gehaakte mutsjes en fleurige vestjes om het nieuwe leven welkom te heten.

Dampend schaarde men zich om de moeder, warmde de handen aan de gloeiende houtkachel en verwarmde het lijf met het ter begroeting gul verstrekte eigen stooksel. Iedereen die het luidkeels, met een afschuwelijk geluid brullende kind bekeek, wist onmiddellijk dat het joch de borst wilde, het kind dorstte naar venkelthee, het krijste om een speen, zijn duim, de punt van een kussen, het had frisse lucht nodig en, niet te vergeten, de jongen moest eerst nog de zo-even gemaakte reis genaamd geboorte verwerken. De doorstane ontzetting, benauwdheid, geweld, pijn en dan dat felle licht, die ijzige kou, doodsangst, innerlijke verscheurdheid, verstikkingsgevaar. Slechts weinigen zijn na zulke ervaringen tot lachen geneigd, er was dus geen enkele reden tot bezorgdheid.

En Karl bleef maar schreeuwen.

Charlotte Heidemann hoorde het aan, maar begreep het niet. Behoedzaam hield ze haar eigen verkrampde vlees en bloed in haar handen.

Oorverdovend was het geluid dat het kleine schepsel al in de eerste uren van zijn bestaan wist voort te brengen. Oorverdovend en bepaald overdonderend. Langzaam daagde het de Jettenbrunnars dat het tijd werd de behaaglijke warmte in het huis van de jonge moeder zo snel als mogelijk was de rug toe te keren.

En zo geschiedde.

Als een liefkozing streek de ijzige wind over de poedersneeuw op de velden, de inwoners van Jettenbrunn, op weg naar hun huizen, bliezen kleine met roddel gevulde ademwolkjes over en weer.

Zodra de duisternis inviel draaiden in dit jaargetijde de

stroommeters op volle toeren, want de huizen werden in de aanloop naar Kerstmis altijd uitbundig verlicht. Toch wilde het maar niet vredig worden.

Op die zesde december kwam Sinterklaas langs in Jettenbrunn, begeleid door een hemeltergend, tot ver in de bossen, zelfs op de top van de Calvarieberg te horen gekrijs.

Karl bleef maar schreeuwen. Geen moederlijke liefkozing, geen lieflijk gezang, geen aanleggen aan de borst bracht hem tot bedaren. Het enige wat hij liet blijken, was afwijzing. Charlotte Heidemann kon lieve woordjes tegen hem fluisteren, hem neuriënd over zijn bolletje aaien, hij weigerde haar borst, weigerde zijn blik naar haar op te slaan, weigerde zich door haar te laten troosten. Hij gilde en trappelde onophoudelijk tot hij niet meer kon, tot hij rond middernacht, badend in het zweet, strak ingebakerd, van pure uitputting in zijn eerste, van de navelstreng losgeknipte slaap viel.

Het afgematte kind werd door Johann Heidemann liefdevol gewiegd en voorzichtig in zijn bedje gelegd.

Liefdevol en geluidloos.

Er viel voor iedereen, voor heel Jettenbrunn, voor Karls ouders en voor hemzelf, een verlossende stilte, slechts verstoord door het tikken van de klok, het zachte gekraak van het wiegje op de planken vloer, het ademen van zijn vader.

De slaap was van korte duur.

Herkomst

Karls vader Johann Heidemann was oersterk, weliswaar klein van stuk, maar met de fysieke taaiheid van een boomstronk. Een boomstam met gebladerte en al omhakken is een koud kunstje, maar de wortels klampen zich onvermurwbaar vast in de aarde en handhaven zich. De stronk dient als zetel, als sokkel voor nieuw leven, als monument. Johann Heidemann wist al sinds zijn vroegste jeugd alles van de schaduwzijde van het bestaan. Zes jaar was hij toen in plaats van zijn ouders een politiegagent voor de deur stond. Veel viel er niet te melden, met niet meer woorden dan hier in de buurt gebruikelijk was:

De zacht glooiende heuvels.

De bochtige provinciale weg die daardoorheen slingerde.

De veel te hard rijdende vrachtwagen.

De inhaalmanoeuvre van het gevaarte.

De veronderstelling dat er geen tegenliggers waren.

De auto van zijn ouders die daar toevallig reden.

Weer een ijzeren gedenkkruis langs de stoffige afrastering.

Vanaf dat moment werd Johann opgevoed door zijn grootvader en zijn doodzieke grootmoeder van moederszijde, want ook Johanns vader had zijn ouders al vroeg verloren.

Nog geen jaar later werd zijn nieuwe thuisfront een louter mannelijke aangelegenheid, en op negentienjarige leeftijd had hij ten slotte niemand meer. Op zijn buurman na, de eveneens alleenstaande dorpsonderwijzer Alois Daxberger.

Rond die tijd werkte Johann Heidemann, zoals zoveel stamhouders in deze streek, al in de Siegensharter staalfabriek.

De rest van zijn tijd bracht hij het liefst alleen door. Het lokale café werd even zorgvuldig gemeden als elke dorpsactiviteit, elke bijeenkomst. Praten was niets voor hem. Johann

Heidemann zei alleen iets als het echt nodig was en verdroeg, eveneens zwijgend, de daaruit voortvloeiende reputatie een beetje simpel te zijn. Wie kon het de Jettenbrunners kwalijk nemen? Vergeefse moeite, omdat mensen, om zich van iets of iemand een beeld te vormen, in het algemeen genoeg nemen met een karikatuur.

Karls moeder, Charlotte, geboren Auböck compenseerde Johann Heidemanns zwijgzaamheid echter in ruime mate, en dat met een uithoudingsvermogen, snelheid, volume en schrillheid dat tijd en toehoorders zich haastig uit de voeten maakten. Dat niet iedereen op de vlucht sloeg lag hooguit aan de gecultiveerde huichelarij van de mensen, die beleefdheid wordt genoemd, want Charlotte was de vrouw van Johann Heidemann, en Johann Heidemann was ondanks zijn veronderstelde achterlijkheid iemand die altijd van pas kwam. Een hulpje dat van aanpakken wist, of het nu ging om bomen kappen, huizen bouwen of greppels graven. Een lastdier van de hoogste rang, geschikt, onbetaalbaar – en dat voor een grijpstuiver, een maaltijd, een flesje wijn, een doos bonbons.

Het was zaak hem te vriend te houden, niet te beginnen over de akoestische plaag die hij met zijn partnerkeuze over het dorp had afgeroepen. Een plaag waar geen ontkomen aan was. Door de week stond Charlotte namelijk aan de snijmachine bij de slagerij van de oude kruidenier Adèle Konrad. Net als de krant verspreidde ze dagelijks de nieuwste roddels, ze legde graag nog een paar plakken ham extra bij de gevraagde hoeveelheid op het vetvrije papier of gaf soms een vijfde stuk gebak gratis bij de gevraagde vier. En dat allemaal terwijl de vijfpuntige ster die ze aan een leren koordje om haar hals droeg, heen en weer slingerde. ‘Die heb ik van mijn ouders gekregen. Hij beschermt me tegen het kwaad. Vijf is mijn geluksgetal’ wist al snel iedereen in het dorp.

‘En? Helpt het?’ reageerden ze vaak honend.

‘Ons in elk geval niet,’ zeiden ze eendrachtig aan de stamtafel. Grappend. Pesterig. Achterbaks. Charlotte was een goed mens. Tussen de fruit- en groentekisten, zakken meel en spe-

cerijen, de wijn- en zuurkoolvaten voelde ze zich op haar gemak. Die kende ze door en door. Ze was opgegroeid in een soortgelijke omgeving in het verre noorden van het land, als kind van scharrelaars, gespecialiseerd in accessoires en reparaties. Ze was hun enige kind. Vader en moeder sloften rond in grijze stofjassen, moeder Gertrud met parels in haar oren, vader Heinrich met gepommadeerd haar, tussen de naar honing en was ruikende hardhouten meubelen met ontelbare laatjes in alle soorten en maten, gevuld met ontelbaar veel voorwerpen. Haar ouders waren onafgebroken in de weer, maar altijd kwam hun eigen dochter op de eerste plaats. Achtereenvolgens stonden in de loop der jaren de kinderwagen, de box, het kinderstoeltje achter de toonbank en uiteindelijk ook Charlotte in hoogsteigen persoon. Nooit zeiden ze: 'Blijf af, dat kun jij niet.' of: 'Afblijven met je poten, je maakt alles stuk.' maar altijd: 'Je redt je wel.'

Omdat mama en papa Auböck zelden een hand vrij hadden en die hand nooit tegen haar ophieven, groeide Charlotte op tot een hartgrondig vlijtig en lief wezen.

Maar wat heb je aan innerlijke rijkdom als er alleen naar uiterlijke gebreken wordt gekeken? En zo was ze door haar stem van kindsbeen af veroordeeld om tussen doosjes spijkers en schroeven, kattengrind, zakken gazonmest, knoopsluitingen en ritsen in eenzaamheid op te groeien, zonder te weten wat er de oorzaak van was dat ze werd buitengesloten. Ze wist alleen dat er op haar lessenaar nooit uitnodigingen voor kinderfeestjes lagen, op het carnavalsbal stond niemand op om haar ten dans te vragen, geen jongeman betrad de winkel om haar mee uit te vragen, nooit.

Hoe groter de afwijzing, des te luider en schriller werd haar toon, en niemand die het in Charlottes snijdende stemgeluid verborgen noodsignaal herkende, het niet geuite maar steeds indringender klinkende: 'Wie vertelt me eindelijk eens wat er mis met mij is? Wie, buiten mijn ouders, accepteert mij? Wie neemt me bij de hand?'

En toen, ja toen kwam Johann Heidemann.

Van links, zwijgend en alleen.

En zij kwam van rechts, zwijgend en alleen.

Allebei langs de rood-wit geblokte markering.

Het was Charlottes eerste vakantie zonder haar ouders. Ze wilde weg, ver weg, ze wilde alle somberheid de rug toekeren, ergens anders heen, iemand anders zijn, al was het maar voor twee weken. Ergens in het groen, waar minder mensen waren, minder afwijzing, minder pijn, hoopte ze. Een klein pension aan de voet van de Calvarieberg, lang uitslapen, veel wandelen, de Statieberg op kuieren, de Kruisweg volgen tot boven op de heuvel, het lijden van Jezus volgen, dat van haarzelf vergeten en langs de andere kant weer omlaag, door het kreupelhout, haar voeten in het water laten bungelen. Een meer hoorde erbij.

Die zwoele voorjaarsdag. Het bos, de geur van daslook, alles bloeide, ontkiemde, en daartussen twee mensen. Charlotte en Johann. Vreemden, die elkaar vluchtig groeten, elkaar passeren en na twee meter blijven staan. Hij, zij ook.

‘Pardon, weet u hoe ik bij het meer kom?’

‘Ja, dat weet ik.’

‘Wat fijn, ik ben namelijk niet van hier.’

‘Maar?’

‘Ik ben hier op vakantie.’

‘Hier! Op vakantie!’

Waarna ze samen de weg vervolgden.

Johann luisterde, Charlotte sprak, de hele weg, heen en terug, en ze keek steeds maar weer naar de ogen van die onbekende man, waarin ze voor het eerst meer zag dan in de ogen van alle anderen. Ze zag zijn woordeloze belangstelling, zijn oprechte aandacht, zonder een spoor van verveling, spot, of hoon. En dat veranderde niet tijdens de resterende vakantie-dagen waarop ze elkaar dagelijks opzochten om samen door het bos te wandelen.

Ook voor Johann Heidemann gleed de wereld uit haar grauwe cocon, kreeg het verlangen naar samenzijn ineens een concreet gezicht. Een gezicht dat hem geduldig vergezelde tot

aan het keerpunt van de dagelijkse wandeling: de Mariakapel aan de oever van het Jettenbrunner meer.

Een meer dat al veel had gezien: mensen die opgetogen uit het water kwamen, mensen die vertwijfeld het water in stapten, mensen die verkoeling zochten in de zomer, mensen die het ijs openhaken in de winter, mensen die hun onschuld verloren aan haar oevers, mensen die in de kapel vergeving van hun zonden afsmeekten, mensen die hun dromen in het oor van het Mariabeeld fluisterden en woorden vonden voor alles waar ze met niemand anders over konden praten.

Nog geen zes maanden later nam Johann Heidemann op die plek Charlotte Auböck, voor iedereen hoorbaar met een schallend 'Ja' tot vrouw. Zo luid had nog niemand hem ooit horen praten.

De geboorte

Nooit eerder was men getuige geweest van een dergelijke eendracht en liefde tussen mensen die voor elkaar geschapen leken. Men zag Johann en Charlotte uit wandelen gaan, elke dag, men zag ze picknickdekens uitspreiden in weilanden, zag hoe Johann alles liefdevol vastlegde in bewegende beelden, zag Charlotte in het weiland staan met een koord in haar handen, de blik geconcentreerd omhoog, een kort lachje naar de camera, wijzen naar de lucht, naar de papieren vogel die hoog in de lucht zweefde, vliegerend als een kind, men hoorde haar lachen en iets daarvan straalde af op de gezichten van de Jettenbrunners. En al grinnikte iemand er af en toe verholen bij, de spot kwam voort uit bewondering: hoe doen die twee dat? Kan samenleven werkelijk zo harmonisch zijn? Waarom lukt mij dat niet?

Al snel zocht de liefde naar een duurzame getuigenis, naar vleeswording. In de vorm van nageslacht. Karl Heidemann. Hij kondigde zich onmiskenbaar aan nog vóór er van een geboorte sprake kon zijn.

De aanstaande moeder was zielsgelukkig en haar vreugde kende geen grenzen. Met instemming zag ze hoe haar echtgenoot de oude boerenhoeve omtoverde tot een oase van welbehagen met wijnkelder, sauna, ontspanningsruimte en al.

Dankbaar doorstond ze wekenlange aanvallen van misserijkheid tot overgeven aan toe. Verrukt was ze als het leven dat in haar groeide zich uitstreckte en met vuistjes en beentjes de grenzen van haar moederschap aftastte. Overlopend van vreugde, die ze tot uitdrukking bracht door onvermoeibaar luidkeels te zingen, hele litanieën aan kinderliedjes, op schrille toon, eindeloos dezelfde regels herhalend:

*Zacht, kindje, zacht!
De maan reist door de nacht.
Ze heeft haar witte paard getoomd.
Het loopt zo zacht alsof het droomt.
Zacht, kindje, zacht!*

*Stil, kindje, stil!
De maan die draagt een bril.
Een donker wolkje schuift ervoor,
boven op zijn linkeroor.
Stil, kindje, stil!**

De nog ongebooren Karl hield gelijke tred met Charlotte waar hij maar kon: als de moeder druk in de weer was, was het kind dat ook. Verhief de moeder haar stem, dan reageerde het kind, het sloeg met zijn vuistjes en schopte wild om zich heen, energieker naarmate de zwangerschap vorderde en steeds pijnlijker. Pas als het tijd was om naar bed te gaan, als Charlotte eindelijk insliep, werd het rustig in haar. Alsof moeder en kind een eenheid vormden, met hart en ziel met elkaar verbonden, dacht de moeder.

Ze had het mis, volledig mis.

Karl doorbrak de eenheid meer dan een maand voor de uitgerekende datum. Op een middag veroorzaakte hij de bevrijdende vliesbreuk. Daarna ging het snel, heel snel. Geen eindeloze weeën, geen marteling, alsof Karl niet alleen zichzelf, maar ook het heldendom zelf een lange, pijnlijke neergang wilde besparen. Een gewenst kind waar liefdevol naar was uitgekeken, maar toch was dit ter wereld komen niets anders dan Karls eerste stap op het pad van een nimmer aflatende vlucht met een golf aan verwoestingen in zijn kielzog. Een vernietigende, niet te missen stap. Luid en onbarmhartig drong zijn onophoudelijke gebrul door tot in de meest verborgen hoekjes van het dorp.

* Oud kinderliedje 'Leise, Peterle, leise'.